

Celmer, Mariusz

Służba wojskowa alumnów Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku w latach 1965-1980 : zarys problemu

---

Studia Płockie 40, 289-299

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Mariusz Celmer

ŚLUŻBA WOJSKOWA ALUMNÓW WYŻSZEGO SEMINARIUM DUCHOWNEGO W PŁOCKU W LATACH 1965-1980

ZARYS PROBLEMU

Kościół katolicki w czasie trwania komunizmu w Polsce był poddawany różnego rodzaju represjom i prześladowaniom. Służba wojskowa alumnów wyższych seminariów duchownych w okresie istnienia komunizmu w Polsce była jedną z form represji władz PRL wobec Kościoła katolickiego. Władze komunistyczne stosowały ją w latach 1959-1980. Alumni Wyższego Seminarium Duchownego (WSD) w Płocku podlegali tej formie represji w latach 1965-1980.

14 kwietnia 1950 r. zostało zawarte porozumienie między Episkopatem Polski a Rządem RP. Zgodnie z punktem 4. tegoż porozumienia władze wojskowe wobec alumnów seminariów duchownych miały stosować odroczenia od służby wojskowej. Oznaczało to, że klerycy mieli być zaliczani do ponadkontyngentu wojskowego i nie mieli odbywać służby czynnej w siłach zbrojnych¹. Jednak na skutek polityki władz partyjno-rządowych poczynszy od roku 1959 zaczęto powoływać kleryków do wojska. W latach 1959-1964 komunistyczne władze wojskowe dokonały poboru do wojska kleryków wyższych seminariów duchownych z Kielc, Gorzowa, Przemyśla i Gniezna. Przyczynami poboru kleryków według władz komunistycznych miały być negatywny stosunek i postawy biskupów ordynariuszy do władz państwowych oraz niedopuszczanie do wizytacji seminariów duchownych².

Kilka lat później władze komunistyczne uznały, że ten system poboru i oddziaływania na alumnów nie spełnia swojego zadania, gdyż większość objętych przymusową służbą wojskową po jej odbyciu wraca do seminariów duchownych, aby kontynuować studia i przyjąć święcenia kapłańskie. Poza tym władze wojskowe stwierdzały, że klerycy w czasie służby odma-

---

¹ A. Lesiński, *Służba wojskowa kleryków w PRL 1959-1980*, Olsztyn 2010, s. 54.

² Tamże, s. 55.

wiali pacierze przed pobudką i snem oraz nosili krzyżyki pod mundurami, a na przepustkach spotykali się z miejscowymi proboszczami, uczestniczyli w Mszach Świątecznych i utrzymywali stałe kontakty z seminariami, w których kształcili się przed poborem do wojska³.

Ogółem w latach 1959-1963 wskutek przymusowego poboru do wojska wcielono 533 alumnów z ośmiu diecezjalnych oraz czterech zakonnych wyższych seminariów duchownych⁴.

W 1964 r. władze komunistyczne rozpoczęły zmiany związane z reorganizacją systemu poboru i reedukacji kleryków w wojsku. Utworzono trzy specjalne kompanie inżynieryjno-saperskie przy jednostkach wojskowych, które stacjonowały w Szczecinie-Podjuchach, Gdańsku i Opolu. Akcją poboru alumnów do wojska zostały objęte wszystkie seminaria duchowne w Polsce⁵. W 1964 r. na ogólną liczbę 2340 kleryków ze wszystkich 24 diecezjalnych wyższych seminariów duchownych było 1334 alumnów w wieku poborowym, a spośród 967 alumnów z 24 seminariów zakonnych kwalifikowało się do poboru 403 kleryków⁶.

W 1965 r. dwie kompanie kleryckie, jedna z Gdańska została przeniesiona do Bartoszcyc, natomiast druga z Opolu do Brzegu nad Odrą. W 1966 r. wszystkie trzy kompanie kleryckie zostały przekształcone w samodzielne jednostki ratownictwa terenowego. Nie miały one jednak charakteru bojowego. I tak w Bartoszczycach powołano 54 Szkolny Batalion Ratownictwa Terenowego, który został podporządkowany dowództwu Warszawskiego Okręgu Wojskowego. Stanowił on składający się z trzech kompanii batalion inżynieryjno-saperski. Natomiast na terenie Pomorskiego Okręgu Wojskowego utworzono dwukompanijny batalion inżynieryjno-saperski w Szczecinie-Podjuchach, który przyjął nazwę 55 Szkolnego Batalionu Ratownictwa Terenowego. 17 października 1966 r. powołano 56 Szkolny Batalion Ratownictwa Terenowego na mocy Zarządzenia Organizacyjnego Szefa Sztabu Generalnego, który stacjonował w Brzegu przy ul. Opolskiej i składał się z dwóch kompanii. Funkcjonował on na terenie Śląskiego Okręgu Wojskowego. Poszczególne jednostki dla kleryków posiadały następujące numery: w Bartoszczycach JW 4413, w Szczecinie Podjuchach

³ T. Pióro, *Alumni pod bronią (1959-1980)*, „Więź” 1997, nr 1, s. 137-138.

⁴ K. Ciemięga, *Alumni w Wojsku Polskim w latach 1959-1980 w świetle dokumentów Głównego Zarządu Politycznego Wojska Polskiego*, „Biuletyn Wojskowej Służby Archiwalnej” 2006, nr 28, s. 254; Por. B. Fijałkowska, *Partia wobec religii i Kościoła w PRL*, t. II, cz. I, 1956-1963, Olsztyn 2000, s. 139.

⁵ T. Pióro, *Alumni pod bronią...*, s. 138.

⁶ J. Macholak, *Problemy szkolenia wojskowego żołnierzy-alumnów w raportach dowódców do spraw politycznych w latach 1959-1980*, [w:] *Kompanie kleryckie w Wojsku Polskim 1959-1980. Materiały z konferencji naukowej w 5 Pułku Inżynieryjnym w Szczecinie-Podjuchach 8-9 września 2008 r.*, red. J. Kornek, T. Krawczak, J. Macholak, Szczecin 2009, s. 91.

JW 4422 i w Brzegu JW 4446. Podlegały one Głównemu Zarządowi Politycznemu Wojska Polskiego⁷.

Proces powoływania i wcielania do wojska alumnów Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku

WSD w Płocku, podobnie jak inne seminaria duchowne, po objęciu władzy przez komunistów w Polsce, podlegało różnym formom represji. Między innymi w 1962 r. letnisko seminaryjne „Antoniówka” zostało odebrane WSD w Płocku i przeszło na własność państwa⁸.

Proces powoływania kleryków Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku rozpoczął się w 1965 roku. 7 września tegoż roku do płockiego WSD przyszła wiadomość, że 25 alumnów urodzonych w 1945 i 1946 r. zostało powołanych do odbycia zasadniczej służby wojskowej⁹. 4 dni później z Wojskowej Komendy Uzupelnień nadeszło zawiadomienie, że 19 alumnów zostało zwolnionych z odbywania służby wojskowej, natomiast 7 nadal posiadało wezwanie do jej odbycia¹⁰. Byli to: Stanisław Baranowski, Henryk Krogulski, Edward Rogoza, Stańczak, Marcin Zaurski, Roman Kaczorowski i Bogdan Gierzyński.

10 września 1966 r. do WSD w Płocku dostarczono 18 kart powołań do wojska dla 14 alumnów z II kursu i 4 z III kursu. Wszyscy alumni otrzymali karty wezwania do jednostki w Bartoszycach na dzień 25 października. W dniu 21 października komunistyczne władze wojskowe zawiadomiły rektorat WSD, że 12 alumnów zostało zwolnionych z obowiązku odbycia służby wojskowej¹¹.

26 września 1967 r. 16 alumnów drugiego i trzeciego roku otrzymało karty powołania do służby wojskowej w jednostce w Brzegu nad Odrą, natomiast 20 października dotarła do nich informacja, że wszyscy zostali zwolnieni z jej odbywania¹².

Rok później 12 września 19 alumnów drugiego i trzeciego kursu otrzymało karty powołania do wojska na dzień 23 października 1968 roku. 18 października 13 z nich zostało zwolnionych, natomiast pozostałych 6 z dru-

⁷ Tamże, s. 92-93; P. Piotrowski, Służba wojskowa kleryków na przykładzie 56 Batalionu Ratownictwa Terenowego w Brzegu (1966-1980), [w:] Represje wobec Kościoła katolickiego na Dolnym Śląsku i Opolszczyźnie 1945-1989., red. S.A. Bogaczewicz, S. Krzyżanowska, Wrocław 2004, s. 166.

⁸ W. Graczyk, Wyższe Seminarium Duchowne w latach 1865-2010, [w:] Wyższe Seminarium Duchowne w Płocku 1710-2010, red. W. Graczyk, Płock 2010, s. 80-81.

⁹ M. M. Grzybowski, Trzechsetlecie Seminarium Duchownego w Płocku 1710-2010. Kalendarium, Płock 2012, s. 400.

¹⁰ Tamże, s. 401.

¹¹ Tamże, s. 405, 406.

¹² Tamże, s. 409.

giego roku wcielono do jednostki w Bartoszycach¹³. Byli to: Jan Biedrzycki, Czesław Fajak, Henryk Lipka, Wojciech Marszał, Ireneusz Mroczkowski i Piotr Skura¹⁴.

W październiku 1969 r. 19 alumnów WSD w Płocku otrzymało karty powołania do wojska z czego ostatecznie wcielono 5 kleryków: Pawła Stacheckiego, Franciszka Stepnowskiego, Jana Tuszyńskiego, Jana Żebrowskiego i Stanisława Gutowskiego¹⁵.

W 1970 r. władze powołały do odbycia służby wojskowej 2 alumnów płockiego WSD¹⁶.

W październiku 1971 r. karty powołania do służby wojskowej otrzymało 5 kleryków, 4 z I kursu i jeden z II kursu. Po kilku dniach alumni I roku zostali zwolnieni z jej odbywania. Alumn II roku Bogdan Nadratowski został wcielony do jej odbycia¹⁷.

W 1972 r. wcielono 2 alumnów WSD w Płocku do odbycia służby wojskowej, natomiast w 1973 r. nie powołano żadnego z kleryków, w 1974 r. powołano ośmiu alumnów¹⁸.

W październiku 1975 r. w czasie kolejnego poboru karty powołania otrzymało 16 alumnów, z tymże 13 odroczone służbę. Ostatecznie 2 kleryków (Tadeusz Kozłowski i Jan Peła) zostało wcielonych do jednostki w Brzegu nad Odrą¹⁹.

W roku 1976 wcielono do wojska dwóch alumnów – Ryszarda Berka i Ireneusza Sztankowskiego. W kolejnym 1977 r. żaden z kleryków nie został wcielony by odbywać służbę pomimo, że wielu z nich otrzymało wcześniej karty powołania²⁰.

W październiku 1978 roku 10 alumnów dostało karty powołania do wojska, jednakże na początku listopada wszyscy zostali zwolnieni z jej odbywania, natomiast w październiku 1979 roku wcielono 4 kleryków: Tomasz Cymermana, Mirosława Pukasa, Dariusza Rzeczkowskiego i Andrzeja Smolenia²¹.

Wiosną 1980 r. ostatecznie dokonano likwidacji jednostek wojskowych dla kleryków. Kompanie kleryckie były rozwiązywane przez komunistyczne władze wojskowe stopniowo. W 1973 r. jako pierwszą zlikwidowano jed-

¹³ Tamże, s. 411.

¹⁴ Relacja ks. prof. dr hab. Ireneusza Mroczkowskiego, kapłana diecezji płockiej, który w latach 1968-1970 jako kleryk odbywał służbę wojskową w jednostce w Bartoszycach.

¹⁵ M. M. Grzybowski, dz. cyt., s. 416.

¹⁶ A. Setlak, *Wojskowa służba kleryków jako jeden ze sposobów zaplanowanej walki systemu socjalistycznego z Kościołem w Polsce*, [w:] *Mundur i sutanna*, red. S. Pawłowski, Kraków 1998, s. 281.

¹⁷ M. M. Grzybowski, dz. cyt., s. 420, 421.

¹⁸ A. Setlak, *Wojskowa służba...*, s. 283.

¹⁹ M. M. Grzybowski, dz. cyt., s. 428-429.

²⁰ A. Setlak, *Wojskowa służba...*, s. 283; M. M. Grzybowski, dz. cyt., s. 434.

²¹ M. M. Grzybowski, dz. cyt., s. 440-441.

nostkę w Szczecinie-Podjuchach. W 1979 r. działalność zakończyła jednostka dla kleryków w Brzegu nad Odrą. Ostatnia jednostka w Bartoszycach przestała istnieć w kwietniu 1980 r.²² Wskutek tych wydarzeń do płockiego seminarium powrócili wszyscy klerycy pełniący służbę wojskową²³.

W trakcie powoływania alumnów wyższych seminariów duchownych w Polsce Służba Bezpieczeństwa próbowała pozyskać spośród nich tajnych współpracowników. Problem ten również dotyczył kleryków płockiego WSD, którzy o takich zdarzeniach zazwyczaj informowali władze seminaryjne, a te z kolei Sekretariat Episkopatu Polski. 24 stycznia 1984 roku, czyli prawie 4 lata po rozwiązaniu jednostek kleryckich w *Pro memoria* Sekretariatu Episkopatu Polski do władz państwowych, tak pisano m.in. na temat ostatniego poboru kleryków WSD w Płocku z jesieni 1979 roku:

„Rektorat Seminarium Płockiego oraz Kuria Płocka przesłała do Sekretariatu Episkopatu następujące sprawozdanie – związane z poborem do wojska alumnów swego seminarium w październiku i listopadzie 1979 r. «Sprawdzanie ewidencji» kleryków WSD w Płocku, którzy otrzymali wezwanie do WKU, odbywało się w ten sposób, że kierowano ich pojedynczo do pokoju, w którym urzędował mężczyzna przedstawiający się jako oficer Służby Bezpieczeństwa. Wspomniany oficer wszystkich siedmiu po kolei namawiał do podpisania zobowiązania nawiązania stałych kontaktów z SB, a w zamian za to obiecywał zwolnienie z wojska. Dwuletnią służbę wojskową nazywał «przerwą w życiorysie» i przedstawiał nie jako obowiązek wobec ojczyzny, ale jako karę za decyzję wstąpienia do seminarium. W trzech przypadkach dla podkreślenia swej «wszechmocy» przesunął na kartach wcielenia termin zgłoszenia się do jednostki wojskowej o 4 dni. Tym, którzy podpisaliby zobowiązanie, do czego usilnie namawiał, obiecywał specjalne wyróżnienia.”²⁴

***

Wykaz liczbowy alumnów WSD w Płocku zdolnych i wcielonych do przymusowej służby wojskowej w latach 1965-1979²⁵

[Źródło: Archiwum Akt Nowych (AAN), Urząd ds. Wyznań, sygn. 125/597, Pobór alumnów do wojska 1966-1980, k. 1, 2, 3, 8, 10, 13, 36, 58, 65, 73, 79, 96, 123, 125, 138, 159, 183.]

²² A. Lesiński, dz. cyt., s. 66.

²³ M. M. Grzybowski, dz. cyt., s. 441-442.

²⁴ A. Lesiński, dz. cyt., s. 50.

²⁵ Dane dotyczące liczby powołanych i wcielonych alumnów zawarte w „Kronice Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku” i przedstawione w opracowaniu ks. prof. M. M. Grzybowskiego *Trzechsetlecie Seminarium... w kilku przypadkach różnią się od danych przedstawionych w dokumentach Urzędu ds. Wyznań, sygn. 125/597 oraz w artykule ks. A. Setlaka *Wojskowa służba kleryków jako...*, s. 281, 283, 287.*

Rok akademicki	Liczba alumnów zdolnych lub proponowanych do powołania do służby wojskowej	Liczba alumnów wcielonych do odbycia służby wojskowej
1965/1966	25*	7*
1966/1967	18*	4
1967/1968	16*	–
1968/1969	19	6*
1969/1970	19	5
1970/1971	13	3
1971/1972	7	4
1972/1973	11	2
1973/1974	–	–
1974/1975	5	2
1975/1976	16*	2*
1976/1977	4	2
1977/1978	–	–
1978/1979	10*	–
1979/1980	7	4

* Dane zaczerpnięte z „Kroniki Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku”, które zostały przedstawione w opracowaniu ks. prof. M. M. Grzybowskiego Trzechset-lecie Seminarium Duchownego w Płocku 1710-2010. Kalendarium, Płock 2012, s. 400, 401, 405, 409, 411, 428-429, 437.

Na podstawie analizy materiałów statystycznych dotyczących poboru do służby wojskowej alumnów WSD w Płocku, należy stwierdzić, że najczęściej liczebnie powołań i wcieleń do służby wojskowej miało miejsce w latach 1965-1970, czyli w końcowym okresie rządów Władysława Gomułki jako I sekretarza KC PZPR. Klerycy WSD w Płocku byli powoływani do wojska w latach 1965-1979. Wyjątkiem były lata 1967/1968, 1973/1974 oraz 1977/1978, kiedy władze komunistyczne nie dokonały wcielenia kleryków do jednostek.

Dzień powszedni kleryka w jednostce wojskowej

Życie codzienne kleryków we wszystkich jednostkach wojskowych, w których odbywali służbę wyglądało analogicznie. Na przykład dzień powszedni kleryka w jednostce w Szczecinie-Podjuchach w latach 1969-1971 wyglądał następująco: godz. 6.00 – pobudka, 6.30 – zaprawa poranna, 7.30 – śniadanie, 8.00 – zajęcia tzw. polityczne (4 godziny), 12.00-13.00 – nauka własna, 13.00 – obiad, 14.00-16.00 – czas wolny, 16.00-18.00 zajęcia sportowe

na hali, 18.00 – kolacja, 20.00 – apel. W międzyczasie różnego rodzaju musztry i ćwiczenia, sprzątanie rejonów, warta w zależności od przydziału służby, 22.00 – capstrzyk, czasami miały miejsce alarmy nocne. Raz w tygodniu odbywały się ćwiczenia na poligonie²⁶.

Metody indoktrynacji i „wychowywania” kleryków

Metody związane z indoktrynacją i oddziaływaniem na alumnów w czasie ich służby w wojsku były opracowywane przez Główny Zarząd Polityczny Wojska Polskiego. Głównym zadaniem wojska było pogłębianie krytycyzmu kleryków wobec dogmatów kościelnych i zmiana ich światopoglądu. Władzom komunistycznym przede wszystkim zależało na tym, aby odciągnąć ich od kapłaństwa poprzez zadeklarowanie wystąpienia z seminarium duchownego²⁷.

Jedną z głównych metod indoktrynacji kleryków były prowadzone zajęcia polityczne, w trakcie których oficerowie polityczni ośmieszali wiarę, Kościół katolicki i jego hierarchów oraz propagowali założenia marksizmu. Oprócz tego stosowano także inne metody indoktrynacji i formy represji, które miały na celu porzucenie przez alumnów wybranej drogi do kapłaństwa. Tak wspomina swój pobyt w jednostce kleryckiej ksiądz Waldemar Karwowski, były kleryk płockiego WSD, który w latach 1966-1968 odbywał służbę wojskową w Bartoszycach w tej samej kompanii i plutonie, co ksiądz Jerzy Popiełuszko:

„Straszne były nasze pierwsze dni w jednostce. Przypominały wręcz dom wariatów: ciągle na nas wrzeszczano i przeklinano nas. My z kolei staraliśmy się reagować inaczej, chociaż trzeba było przystosować się do tych nowych warunków. Mielśmy zasadę, aby nie dać się sprowokować i nie zejść do ich poziomu zachowania i słownictwa. Na szczęście nas było wielu. W naszej kompanii – blisko 100 kleryków. Ta solidarność i bycie razem podtrzymywały nas na duchu (...) Co to było? – Z pewnością nie chodziło o służbę wojskową. Choć mieliśmy musztrę i ćwiczenia, to jednak tak je prowadzono, aby nas upodlić. Nasz pluton miał wyjątkowo surowego sierżanta, który był bezwzględny. Przez niego też Popiełuszko bardzo był doświadczany. Całymi godzinami musieliśmy słuchać wykładów politycznych „o miłości socjalistycznej ojczyzny”. W niedzielę zamiast iść do kościoła, kazano nam oglądać sowieckie filmy. To była szkoła życia i upodlenia.

²⁶ Relacja ks. Franciszka Jana Tuszyńskiego, kapłana diecezji płockiej, który w latach 1969-1971 jako kleryk odbywał służbę wojskową w jednostce w Szczecinie-Podjuchach.

²⁷ A. Czwołek, Służba wojskowa alumnów w PRL (na przykładzie 54. Szkolnego Batalionu Ratownictwa Terenowego w Bartoszycach), „Klio” 2011, nr 18 (3), s. 111.

W salach był zakaz posiadania Biblii i książek z seminarium. Bardzo uciążliwe były dla nas częste rewizje łóżek i szafek. Rewidowano nas nawet nocą. To wszystko było upokarzające (...)”²⁸.

Ponadto w jednostkach dla kleryków organizowano zabawy, na które przywożono dziewczęta ze szkół średnich. W piątki podawano posiłki mięsne, a w inne dni tygodnia dania postne. Wobec kleryków używano różnych wyzwisk, np. klechy, ciemnogród, zdrajcy, świry itp. Przed wyjściem z wojska składano alumnom propozycje otrzymania indeksów na studia wyższe do różnych uczelni państwowych pod warunkiem zabrania dokumentów z seminarium²⁹. W jednostce kleryckiej w Bartoszycach, w każdej z trzech drużyn, które wchodziły w skład plutonu oprócz alumnow było dwóch żołnierzy świeckich tzw. *kabli*, których głównym zadaniem było informowanie komunistycznych władz wojskowych o postawach i nastrojach panujących wśród żołnierzy wywodzących się z seminariów duchownych³⁰.

Opieka nad klerykami ze strony Kościoła Katolickiego

Klerycy odbywający przymusową służbę wojskową byli otoczeni opieką Kościoła, która miała zarówno charakter doraźny, jak i systematyczny. Formy tej opieki polegały na udzielaniu różnorodnej pomocy, np.: łączność listowna z alumnami w ramach, której klerycy przebywający w seminarium informowali swoich kolegów w wojsku o wszelkich wydarzeniach życia seminaryjnego i w ten sposób podtrzymywali ducha wspólnoty i solidarności; częste wizyty w jednostkach kleryckich ojców duchownych, księży prefektów, rektorów, wicerektorów, biskupów; przesyłanie z seminarium do jednostek paczek z pomocą materialną oraz książek, skryptów i prasy katolickiej, która miała być sposobem na zalew propagandy ateistycznej i laickiej³¹. Kleryków odbywających służbę wojskową w Bartoszycach pod koniec lat 60-tych odwiedził kardynał Karol Wojtyła³². Alumni odbywający służbę wojskową w jednostce w Bartoszycach mogli również zdawać egzaminy z poszczególnych przedmiotów u księży profesorów WSD w Olsztynie, aby mieć zaliczony dany rok studiów seminaryjnych³³.

Wielokrotnie od samego początku w sprawach związanych z poborem kleryków do wojska interweniował u władz państwowych biskup Bogdan Sikorski, ordynariusz diecezji płockiej. Po raz pierwszy 8 września 1965 r.,

²⁸ W. Piętka, Przyjaciół męczennika, „Gość Płocki” [dodatek do „Gościa Niedzielnego”], nr z 17 X 2010 r., s. V.

²⁹ Relacja ks. Franciszka Jana Tuszyńskiego.

³⁰ Relacja ks. prof. dr hab. Ireneusza Mroczkowskiego.

³¹ A. Lesiński, dz. cyt., s. 100.

³² Relacja ks. Henryka Lipki, kapłana diecezji płockiej, który w latach 1968-1970 jako kleryk odbywał służbę wojskową w Bartoszycach.

³³ Relacja ks. prof. dr hab. Ireneusza Mroczkowskiego.

kiedy to 25 alumnów otrzymało karty powołania³⁴. W kolejnych latach, kiedy powoływano alumnów do wojska przysyłał pisma, tej samej treści do premiera, kierownika Urzędu do spraw Wyznań oraz wojewody, w których prosił o zwolnienie wszystkich alumnów płockiego WSD, wykazując brak kapłanów w diecezji³⁵.

Klerycy WSD w Płocku, którzy odbywali przymusową służbę wojskową w latach 1965-1980

Według ustaleń księdza prof. Michała Mariana Grzybowskiego służbę wojskową odbywało 38 alumnów WSD w Płocku³⁶: Baranowski Stanisław, Bazylak Edward, Berk Ryszard³⁷, Biedrzycki Jan, Błaszczak Józef³⁸, Cymerman Tomasz³⁹, Dawidczyk Kazimierz⁴⁰, Fujak Czesław, Gierzyński Bogdan, Gutowski Stanisław⁴¹, Kaczorowski Roman⁴², Kamiński Józef⁴³, Karwowski Waldemar⁴⁴, Kłós Józef, Kozłowski Krzysztof⁴⁵, Kozłowski Tadeusz⁴⁶, Krogulski Henryk, Lewandowski Jan⁴⁷, Lipka Henryk⁴⁸, Marszał

³⁴ M. M. Grzybowski, dz. cyt., s. 400.

³⁵ AAN, Urząd ds. Wyznań, 125/597, Notatka dotycząca odwołań w sprawie zwolnienia alumnów z wojska [1974 r.], k. 100.

³⁶ M. M. Grzybowski, dz. cyt., s. 583-584.

³⁷ Ryszard Berk ur. 1957 r., kapłan diecezji płockiej, wyświęcony 05.06.1983 r. (Diecezja Płocka 2004. Struktura personalno-administracyjna, red. K. Ziółkowski, Płock 2004, s. 703).

³⁸ Józef Błaszczak, ur. 1953 r., kapłan diecezji płockiej, wyświęcony 06.06.1978 r. (Diecezja Płocka 2004..., s. 703).

³⁹ Tomasz Zbigniew Cymerman, ur. 1960 r., kapłan diecezji płockiej, wyświęcony 15.06.1985 r. (Diecezja Płocka 2004..., s. 704).

⁴⁰ Kazimierz Dawidczyk (1951-2010), kapłan diecezji płockiej, wyświęcony 06.06.1976 r. (Diecezja Płocka 2004..., s. 704; www.diecezjaplocka.pl – dostęp 14.07.2012 r.).

⁴¹ Stanisław Gutowski, ur. 1950 r., kapłan diecezji płockiej, wyświęcony 12.06.1977 r. (Diecezja Płocka 2004..., s. 706).

⁴² Roman Kaczorowski, ur. 1946 r., kapłan diecezji płockiej, wyświęcony 18.06.1972 r. (Diecezja Płocka 2004..., s. 707).

⁴³ Józef Leon Kamiński, ur. 1945 r., kapłan diecezji płockiej, wyświęcony 15.06.1975 r. (Diecezja Płocka 2004..., s. 707).

⁴⁴ Waldemar Karwowski, ur. 1947 r., kapłan diecezji płockiej, wyświęcony 18.06.1972 r. (Diecezja Płocka 2004..., s. 707).

⁴⁵ Krzysztof Kozłowski, ur. 1951 r., kapłan diecezji płockiej, wyświęcony 06.06.1976 r. (Diecezja Płocka 2004..., s. 708).

⁴⁶ Tadeusz Kozłowski, ur. 1956 r., kapłan diecezji płockiej, wyświęcony 05.06.1983 r. (Diecezja Płocka 2004..., s. 708).

⁴⁷ Jan Lewandowski, ur. 1946 r., kapłan diecezji płockiej, wyświęcony 18.06.1972 r. (Diecezja Płocka 2004..., s. 709).

⁴⁸ Henryk Lipka, ur. 1949 r., kapłan diecezji płockiej, wyświęcony 15.06.1975 r. (Diecezja Płocka 2004..., s. 709).

Wojciech⁴⁹, Mroczkowski Ireneusz⁵⁰, Nadratowski Bogdan, Peła Jan⁵¹, Puchaczewski Stanisław⁵², Pukas Mirosław, Rogoza Edward⁵³, Rzczkowski Dariusz, Skura Piotr, Smoleń Andrzej⁵⁴, Stachecki Paweł⁵⁵, Stańczak, Stepnowski Franciszek⁵⁶, Sztankowski Ireneusz⁵⁷, Tabaka Mirosław⁵⁸, Tuszyński Jan⁵⁹, Wagner Jerzy⁶⁰, Zauriski Marcin, Żebrowski Jan. W 1976 r. powołano i wcielono do wojska alumna Andrzeja Górskiego⁶¹. Przedstawiona lista daje ogólną liczbę 39 alumnów.

***

Jak zauważył ksiądz Tadeusz Fitych, u genezy „wojskowego eksperymentu kleryckiego” przeprowadzonego przez władze komunistyczne stała doktryna marksistowska o alienacyjnej funkcji religii i Kościoła. Dlatego

⁴⁹ Wojciech Marszał, ur. 1949 r., kapłan diecezji płockiej, wyświęcony 16.06.1974 r. (Diecezja Płocka 2004..., s. 710).

⁵⁰ Ireneusz Mroczkowski, ur. 1949 r., kapłan diecezji płockiej, wyświęcony 16.06.1974 r. (Diecezja Płocka 2004..., s. 711).

⁵¹ Jan Stanisław Peła, ur. 1956 r., kapłan diecezji płockiej, wyświęcony 05.06.1983 r. (Diecezja Płocka 2004..., s. 712).

⁵² Stanisław Puchaczewski, kapłan diecezji płockiej, następnie łowickiej, wyświęcony w 1976 r. (Diecezja Płocka 2004..., s. 642).

⁵³ Edward Józef Rogoza, kapłan diecezji płockiej, następnie toruńskiej, wyświęcony 13.06.1971 r. (M. M. Grzybowski, dz. cyt., s. 419).

⁵⁴ Andrzej Adam Smoleń, ur. 1960 r., kapłan diecezji płockiej, wyświęcony 15.06.1985 r. (Diecezja Płocka 2004..., s. 714).

⁵⁵ Paweł Stachecki, ur. 1950 r., kapłan diecezji płockiej, następnie łomżyńskiej, wyświęcony w 1977 r. (www.parafia.branszczyk.com – dostęp 14.07.2012 r.).

⁵⁶ Franciszek Stepnowski, ur. 1950 r., kapłan diecezji płockiej, wyświęcony 06.06.1976 r. (Diecezja Płocka 2004..., s. 714).

⁵⁷ Ireneusz Stanisław Sztankowski, ur. 1957 r., kapłan diecezji płockiej, wyświęcony 15.06.1985 r. (Diecezja Płocka 2004..., s. 714).

⁵⁸ Mirosław Tabaka (1955-2010), kapłan diecezji płockiej, służbę wojskową dla kleryków odbywał w Bartoszycach, wyświęcony 07.06.1981 r. (M. M. Grzybowski, Ks. Kanonik Mirosław Tabaka 1955-2010. Proboszcz i dziekan w Płońsku, „Miesięcznik Pastorski Płocki” 2010, nr 9, s. 453-457).

⁵⁹ Franciszek Jan Tuszyński, ur. 1950 r., kapłan diecezji płockiej, wyświęcony 15.06.1975 r. (Diecezja Płocka 2004..., s. 715).

⁶⁰ Jerzy Stanisław Wagner (1947-1981), kapłan diecezji płockiej, wyświęcony 18.06.1972 r. (M. M. Grzybowski, Duchowieństwo diecezji płockiej. Wiek XX, t. 1, cz. 2, Płock 2008, s. 388).

⁶¹ Andrzej Józef Górski (1952-2004), alumna WSD w Płocku, od listopada 1976 do października 1978 r. pełnił służbę wojskową w Biskupcu Warmińskim, a następnie w jednostce w Bartoszycach. Po odbyciu służby alumna WSD w Łomży, kapłan diecezji łomżyńskiej, wyświęcony 30.05.1981 r. (J. Łupiński, Zmarli Kapłani. Śp. Ks. Kanonik Andrzej Józef Górski, „Łomżyńskie Wiadomości Diecezjalne” 2004, nr 4, www.kuria.lomza.pl – dostęp 14.07.2012 r.).

też celem totalitarnego reżimu komunistycznego było dokładne uderzenie w Kościół katolicki jako wspólnotę, w jego jedność. Najważniejszym doświadczeniem i jednocześnie świadectwem dla żołnierzy-alumnów było przełamanie przez nich strachu i indywidualistycznej samowystarczalności. W trudnych warunkach służby wojskowej często dążyli do obrony swej chrześcijańskiej tożsamości. Wytrwale, wspólnie i solidarnie umacniali swą wiarę, przeżywając słowa Ewangelii dosłownie i konkretnie. Wskutek tego wśród kleryków odbywających dwuletnią służbę wojskową tworzyła się kultura chrześcijańskiego bycia⁶².

Problem służby wojskowej alumnów Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku nadal jest otwarty i wymaga dalszych badań naukowych. Prezentowany artykuł stanowi jedynie próbę zarysu tego zagadnienia. Do postulatów badawczych należy zaliczyć m. in.: określenie dokładnej liczby i stworzenie pełnej listy alumnów płockiego WSD, którzy odbywali przymusową służbę wojskową, skalę rezygnacji kleryków ze studiów wskutek tej służby oraz represje jakim byli poddawani w czasie jej trwania. Inną ważną kwestią do zbadania jest służba wojskowa alumnów z seminariów zgromadzeń zakonnych z terenu diecezji płockiej, np. Salezjanów, Pasjonistów. Przy badaniu wyżej wymienionej problematyki oprócz dokumentów bardzo istotnym materiałem źródłowym byłyby wspomnienia i relacje byłych kleryków, którzy odbywali tę służbę.

Summary

This article presents the issue of military service of Seminary students in Plock in the years 1965-1980. The article presents the process of appointment and recruitment into the army of clerics, seminarians daily life in the military unit, the methods of their indoctrination by the communist military authorities, and the problem of care of the Catholic Church over the clerics, who underwent military service. The article includes a list of numbers and a list of clerics who have done military service. In the analyzed period of compulsory military service was 39 clerics Seminary in Plock. The problem presented in the article needs further research.

---

⁶² T. Fitych, Służba wojskowa alumnów w PRL, www.nonpossumus.pl/biblioteka/tadeusz_fitych/artykuly/swa.php – dostęp 14.07.2012 r.